

La present tesi té com a objecte la investigació de les ciutats de terra - *ksar* (sing.), *ksour* (pl.) - de l'Alt Atlas oriental marroquí. En aquesta àrea observem com l'arquitectura pròpia de la cultura i del paisatge dels oasis presaharians del Sud del Marroc, traspassa l'Alt Atlas implantant-se en un nou territori situat en l'alta muntanya, amb unes condicions geogràfiques i mediambientals molt diverses, adaptant-se al nou mig però sense perdre les seues característiques formals que la definixen tan clarament dins d'aquest paisatge cultural.

El marc geogràfic sobre el qual es centra la investigació comprén des de l'oasi de Mdagra, situat en el tram alt del riu Ziz, fins a la vall de l'Outat, afluent del riu Moulouya, ubicats al Sud i al Nord respectivament de l'Alt Atlas oriental. Separant les dos parts trobem aquesta gran barrera geogràfica de més de 80 km. de longitud, rematada pel pic de la muntanya Ayachi (3.474 m.). La població local, d'origen majoritàriament berber, encara manté els dos tipus de vida tradicionals en la zona: el nòmada, que aprofita els passos naturals que oferix la serralada a través del llit dels rius per a desplaçar-se d'un lloc a un altre a la cerca de pastos per al bestiar, i el sedentari que ocupa les ciutats de terra objecte d'aquesta investigació.

Per tant partint de l'estudi en profunditat del marc geogràfic, a través de l'anàlisi de la cartografia existent, hem determinat les principals vies de comunicació entre els dos vessants de la muntanya, situant-les com a vies de transmissió cultural. Important també és l'estudi de marc històric, que unit a l'etnogràfic ens ha ajudat a comprendre la situació que va viure aquesta regió des del segle VIII, època en què va prendre gran auge el pas de Tizi n'Talghoumt amb motiu de la ruta de les caravanes que unia Fes amb Sijilmassa, fins als segles XVI al XVIII, època en què les constants lluites tribals, la diverses sequeres que van assolir el Sud marroquí, i les diferents epidèmies de pesta van obligar la població resident principalment en l'oasi de Mdagra a emigrar cap al Nord a la cerca d'un futur millor.

Una vegada determinades les condicions geogràfiques, socials i culturals, s'afronta l'estudi i anàlisi de l'obra edificada, de les seues característiques morfològiques, formals i constructives, la qual cosa ens ha permès establir connexions entre l'oasi de Mdagra i la vall de l'Outat. Després de partir d'una estimació de 48 ksour entre les dos àrees, basada en el registre realitzat per Charles Foucauld l'any 1888, esta tesi arreplega els resultats d'un total de 81 ksour finalment existents en este àmbit d'actuació.

L'estudi i anàlisi de l'obra edificada s'ha estructurat en tres parts. La primera correspon a l'estudi de la ciutat com a entitat urbana, establint comparacions amb les ciutats clàssiques d'època medieval així com amb altres ciutats islàmiques del Nord d'Àfrica, la qual cosa ens ha portat a determinar el model de ciutat propi d'aquesta regió. La segona part se centra en l'estudi de les unitats funcionals que complixen les necessitats socials de la població, de manera que després d'estudiar tots els ksour podem determinar quins són en general tots els equipaments i servicis que arrepleguen. Finalment en la tercera part s'analiza el seu sistema constructiu així com els materials que intervenen en la seua execució, reflectint com aquestes ciutats construïdes amb materials bàsics presos del seu entorn més pròxim, i construïdes amb tècniques tradicionals basades en l'ús de la tàpia i de l'atovó, s'adapten en la mesura que siga possible a les noves exigències.

La investigació mostrada en la present tesi ha sigut desenrotllada dins del marc del projecte d'investigació dirigit pel professor Dr. Pablo Rodríguez-Navarro, de títol *Arquitectura habitacional de terra en l'Alt Atlas septentrional (El Marroc)*, dut a terme dins de l'Institut de Restauració del Patrimoni de la Universitat Politècnica de València.